

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівська політехніка»

ПОГРАНИЧНА ІРИНА ІГОРІВНА

УДК 728.82 (438) (043.3) "18/19"

**АРХІТЕКТУРА ПАЛАЦІВ ЯКУБА КУБИЦЬКОГО
КІН. XVIII – ПОЧ. XIX ст.**

18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата архітектури

Львів – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі архітектури та реставрації Національного університету «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор архітектури, доцент
Дибя Юрій Романович,
Національний університет «Львівська політехніка»,
доцент кафедри реставрації та архітектури

Офіційні опоненти: доктор архітектури, професор
Михайлишин Ольга Леонідівна,
завідувачка кафедри архітектури та середовищного
дизайну Національного університету водного
господарства та природокористування, м. Рівне

кандидат архітектури, професор
Прибєга Леонід Володимирович,
професор кафедри теорії, історії архітектури та
синтезу мистецтв Національної академії
образотворчого мистецтва і архітектури, м. Київ

Захист відбудеться «12» листопада 2019 року о 11.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.11 при Національному університеті «Львівська політехніка» (за адресою: 79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12, головний корпус, ауд. 226).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» 79013, Львів, вул. Професорська, 1.

Автореферат розісланий «11» жовтня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
к. арх., проф.

Г. П. Петришин

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Наприкінці XVIII – початку XIX ст. на території сучасної України відбувається будівництво класицистичних палацово-паркових комплексів, які за своїми масштабами та пишністю декоративного оздоблення посідають особливе місце у культурно-історичній спадщині нашої країни.

Розвиток художнього образу палаців в кін. XVIII – поч. XIX ст. відбувався під постійним впливом трансльованої через територію Речі Посполитої європейської класицистичної традиції. Після Третього поділу Речі Посполитої у 1795 р. на підросійських територіях будівництво резиденцій магнатів не припинилося, проте набуло інших рис. Під впливом російських архітектурних традицій споруди стали жорсткіше окресленими, композиції фасадів фронтальними, збільшилась їх поверховість та масштабність. Проте, в цей період у сільській місцевості зводилися магнатські резиденції, поміщицькі садиби, фільваркові і господарчі будівлі, що продовжили польську класицистичну традицію.

До цієї групи належать палаци польського архітектора, представника класицизму – Якуба Кубицького (1758 – 1833). На сьогодні відомо 8 палаців, збудованих на території сучасної України (в Тернопільській та Хмельницькій областях: палаци у с. Бережце (1815 р.) та смт. Вишнівець (реставрація в кін. XVIII ст.) Тернопільської обл., палаци у с. Ладиги (1830-ті рр.), с. Лашки (Морозівка) (поч. XIX ст.), с. Деркачі (1790-ті рр.), с. Семереньки (поч. XIX ст.), с. Ілляшівка (1820-ті рр.), с. Самчики (кін. XVIII ст.) Хмельницької обл.) та 7 палаців на території сучасної Польщі (палаци у Радзейовіце (Radziejowice) (1802 р.), у Бейсце (Bejsce) (1802 р.), в Плавовіце (Pławowice) (1804 р.), в Млохуві (Młochów) (1806 р.), у Бялачуві (Białaczów) (1797 – 1800рр.), у Геленуві (Hełenów) (поч. XIX ст.), палац Бельведер у Варшаві (1824 р.)).

Актуальність теми дослідження визначають наступні положення:

1. У загальних працях історико-архітектурного характеру класицистичним палацовим комплексам присвячено короткі розділи, а окремі спеціальні публікації мають здебільшого описовий характер. У сучасній науковій літературі не досліджено архітектурно-планувальні та стилістичні характеристики палаців авторства Я. Кубицького через призму творчого методу архітектора.

2. Палаци авторства Я. Кубицького у Польщі докладно вивчаються та висвітлюються у публікаціях. Вони вважаються унікальною складовою історико-архітектурної спадщини Польщі, а їх стилістичні та естетичні характеристики доповнюють автентичний образ поселень. Такий підхід свідчить про необхідність вивчати та враховувати палацові комплекси у формуванні поселень, а також підвищувати архітектурну цінність даних об'єктів в Україні.

3. За проектами архітектора Я. Кубицького на території України було збудовано вісім палацово-паркових комплексів. Сьогодні збережено лише три, інші п'ять відомі за описами та іконографічними матеріалами. Недбале використання та незадовільний сучасний стан палаців призводить до втрати первісного архітектурного образу комплексу.

4. Колишні палацові резиденції пристосовані під заклади для охорони здоров'я та відпочинку, навчальні, культурно-видовищні заклади або заклади дозвілля, а іноді занедбані і як наслідок - руйнуються. Через нефахові реставраційні роботи та недотримання проектних рекомендацій проблема збереження та реставрації даних об'єктів в Україні вимагає постійної уваги.

5. Палаці авторства Я. Кубицького відповідають загальносвітовим класицистичним канонам. Тому доцільно знайти чинники, які вплинули на становлення та розвиток творчого методу архітектора.

Мета: визначити функціональні, архітектурно-планувальні, об'ємно-просторові та стилістичні характеристики палаців кін. XVIII – поч. XIX ст., запроектованих Якубом Кубицьким та вивчити творчий досвід архітектора.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати вітчизняну та зарубіжну літературу, присвячену палацам, запроектованих Я. Кубицьким та визначити перспективи власного дослідження.

2. Розробити методику дослідження архітектури палаців Я. Кубицького кін. XVIII – поч. XIX ст.

3. Проаналізувати етапи розвитку архітектурної творчості Я. Кубицького та хронологічно зіставити їх з історичними процесами.

4. Охарактеризувати стан збереження та характер використання палаців Якуба Кубицького кін. XVIII – поч. XIX ст.

5. Визначити особливості авторської системи Я. Кубицького у функціональних, архітектурно-планувальних, об'ємно-просторових та стилістичних характеристиках палаців кін. XVIII – поч. XIX ст.

6. Простежити впливи античних трактів та загальносвітових класицистичних канонів на становлення творчого методу архітектора.

Об'єкт дослідження: палаці, запроектовані Я. Кубицьким кін. XVIII – поч. XIX ст.

Предмет дослідження: функціональні, архітектурно-планувальні, об'ємно-просторові та стилістичні характеристики палаців кін. XVIII – поч. XIX ст. авторства Я. Кубицького.

Хронологічні межі дослідження: кінець XVIII – поч. XIX ст.

Методика дисертаційного дослідження ґрунтується на загальнонаукових та спеціальних наукових методах. На їх основі сформована комплексна методика вивчення архітектури палацових будівель Я. Кубицького в кін. XVIII – поч. XIX ст., яка включає аналіз наукової літератури, проведення натурних

обстежень та фотофіксації об'єктів, аналіз історичної та сучасної картографії, структурний аналіз забудови комплексів та ін., а також на теоретичному рівні – системного аналізу, типологічної класифікації, архітектурно-планувального, об'ємно-просторового, стилістичного аналізу, ретроспективного аналізу та графічного зіставлення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

У дисертації вперше:

- виконано графічні реконструкції планів та фасадів втрачених палаців Я. Кубицького;

- визначено функціональні, архітектурно-планувальні, об'ємно-просторові та стилістичні характеристики палаців авторства Я. Кубицького кін. XVIII – поч. XIX ст., які формують творчий метод архітектора.

Доповнено:

- загальну картину становлення та розвитку класицизму як стилю в палацових комплексах кін. XVIII – поч. XIX ст.;

- композиційно-планувальні схеми класицистичних палацових комплексів та палаців зокрема.

Уточнено:

- актуальний стан збереження палаців авторства Якуба Кубицького.

Набули подальшого розвитку:

- методика вивчення класицистичних палацових об'єктів кін. XVIII – поч. XIX ст. через призму авторського досвіду;

- тенденції дослідження класицистичних палаців кін. XVIII – поч. XIX ст.

Теоретичне значення полягає у тому, що результати дослідження доповнюють фактологічну основу історії української архітектури. Визначення стильових особливостей класицистичних палацово-паркових комплексів кінця XVIII – першої половини XIX ст. стане важливою складовою досліджень локальних рис формотворення в архітектурі сільських поселень.

Практичне значення роботи та застосування результатів дослідження визначається його актуальністю та науковою новизною у вирішенні архітектурно-теоретичних, мистецтвознавчих і загальнонаукових проблем. Отримані результати дослідження, розроблені пропозиції та сформульовані принципи розвитку пам'яток архітектури можуть бути використані при проведенні реставрації та консервації, відтворення та реконструкції втрачених пам'яток, при оцінці історико-культурного значення пам'яток з метою їх захисту і збереження, у вузівській практиці при читанні спецкурсів чи окремих розділів теоретичних курсів, що висвітлюють культуру, архітектуру та мистецтво класицизму в Україні.

Апробація результатів: Положення та висновки дисертації лягли в основу доповідей на 4 науково-практичних конференціях: *а) на міжнародних*

конференціях: на VII Міжнародній науковій конференції «Проблеми дослідження, збереження та реставрації історичних фортифікацій» (Львів, 2015) із доповіддю на тему: «Трансформація великих замкових комплексів у палацові ансамблі (проблеми дослідження, збереження та реставрації палацу у смт. Вишнівець)» [6]; на VIII Міжнародній науковій конференції «Проблеми дослідження, збереження та реставрації історичних фортифікацій» (Львів, 2016) із доповіддю на тему: «Зовнішні межі та огороження палацових комплексів у XVIII столітті» [7]; б) *на вітчизняних конференціях:* на XXVII науковій сесії Наукового товариства ім. Тараса Шевченка (Львів, 22-24 березня 2016 р.) із доповіддю на тему: «Палацово-парковий комплекс кін. XVIII – поч. XIX ст. у с. Самчики, Хмельницької обл.»; на XXVIII науковій сесії Наукового товариства ім. Тараса Шевченка (Львів, 24 березня 2017 р.) із доповіддю на тему: «Творчий метод архітектора (на прикладі професійного доробку Якуба Кубицького)» [8].

Особистий внесок здобувача в опублікованих працях із співавторами: [1] – виконано натурні обстеження об'єктів, проведено стилістичний, композиційний та конструктивний аналіз класицистичних палацово-паркових комплексів на Волині, визначено архітектурні особливості палаців авторства Я. Кубицького, розроблено програми збереження, консервації та реставрації палацово-паркового ансамблю у с. Самчики Хмельницької обл.; [8] – висвітлено поняття творчого методу архітектора, вивчено творчий досвід Я. Кубицького.

Публікації. Основні положення дисертації опубліковані в 8 публікаціях, з них – 4 статті у наукових фахових виданнях України [1, 2, 3, 4], 1 стаття у науковому періодичному виданні іншої держави [5], згідно міжнародного стандарту e-ISSN 2391-7725 | ISSN 1895-3247 та внесеного до наукометричних баз даних й індексованого у: ARIANTA, VazTech, BAZY BN, CEON, ICI Journals Master List, PBN; 2 статті опубліковані у збірниках наукових праць за результатами міжнародної наукової конференції [6, 7]; 1 тези доповіді [8].

Структура і обсяг роботи: дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них та загальних висновків, списку використаних джерел і додатків з ілюстративним матеріалом. Обсяг дисертації 230 сторінок, з яких: 165 сторінок основного тексту, 17 сторінок списку використаних джерел зі 216 позицій, а також 4 додатків на 23 сторінках.

ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Історіографія та джерельна база дослідження» охарактеризовано джерельну базу роботи, розглянуто та систематизовано вітчизняні та зарубіжні дослідження палацових будівель авторства Якуба Кубицького, проаналізовано картографічні та іконографічні матеріали з даної теми, а також опрацьовано поняття творчого методу архітектора та визначено стан дослідження вітчизняними та зарубіжними науковцями, а також визначено прогалини у вивченні даної теми.

У підрозділі 1.1. «Огляд і аналіз вітчизняної наукової літератури про палаци авторства Якуба Кубицького кін. XVIII – поч. XIX ст.» опрацьовано історіографію вивчення палацових будівель авторства Якуба Кубицького. Бібліографічні матеріали опрацьовані в трьох окремих групах: а) література з питань суспільного устрою та історичних умов розвитку населених пунктів в Україні у досліджуваній період. Особливе значення мають праці XIX ст., що розкривають специфіку суспільного устрою та історичних умов розвитку української спільноти, а саме, роботи М. С. Грушевського «Історія України-Руси» та В. Б. Антоновича «Моя сповідь. Вибрані історичні та публіцистичні твори», О. Барановича «Нариси магнатського господарства на півдні Волині у XVIII ст.», Л. Рафальського «Административные порядки на Волини в период польского режима, с 1816 по 1828 год», А.Сендульського «З спостережень сільського священика», О.А.Фотинського «Очерки из истории быта монастырских крестьян на Волини в XVII– XVIII вв.» та ін. б) теоретичні праці з вивчення палацово-паркових комплексів кін. XVIII – поч. XIX ст., їх архітектурні та планувальні особливості, композиційний аналіз. Аналіз палацово-паркової архітектури України досліджували сучасні дослідники, серед яких Ю.С.Асєєв, А.І.Баранович, О.М.Годованюк, О.В. Лесик, І.О.Логвин, В.А.Маркіна, Ю.Ю.Нельговський, Є.П.Олійник, І.Д. Родичкін, О.І.Родичкіна, Т.О.Трегубова, В.Є.Ясієвич, В.В. Вечерський, В. І. Тимофійченко, П. А. Ричков. Окремо слід виділити дисертаційне дослідження О. Л. Михайлишин, присвячене архітектурі палацово-паркових ансамблів Волині 2-ї пол. XVIII-XIX століть, дослідженню основних передумов, напрямків та закономірностей їх розвитку на Волині у II половині XVIII-XIX ст.; г) реалізовані проектні вирішення та концепції з відновлення та реконструкції палацово-паркових комплексів кін. XVIII – поч. XIX ст. Особливо цінними, стали концептуальні рішення та реалізовані проекти інституту «Укрпроектреставрація» реставрації маєтку «Самчики», Хмельницької обл.

У підрозділі 1.2. «Аналіз закордонних досліджень палацових об'єктів авторства Якуба Кубицького кін. XVIII – поч. XIX ст.» проаналізовані зарубіжні теоретичні праці, що зберігаються в бібліотеках України, Росії та Польщі або перебувають у вільному доступі в інтернетресурсах.

Необхідно відзначити дослідження польських науковців, які містять описи архітектури палацово-паркових комплексів авторства Я. кубицького кін. XVIII – поч. XIX ст., серед яких А. Анджейовський, Брьоель-Плятер, Я. Козьмян, Я. Д. Охоцький, ін. Спеціальні дослідження проводилися М. Баліньським, Т. Ліпінським, Ю. І. Крашевським, Р. Новіцьким, А. Пшездецьким та ін. Особливо важливими є праці з джерелознавства та історіографії регіону Волині, виконані Т. Є. Стецьким та А.Яблоновським, де одним з аспектів є дослідження передумов виникнення і розвитку палацово-паркового будівництва. Заслужують на увагу

численні праці, опубліковані на поч. ХХ ст. і в міжвоєнний період: Ю. Дунін-Карвицьким, Я. Гіжицьким, С. Кардашевичем, М. Орловичем, Т. Маньковським, Ф. Марковським, С. Лозою, Я. Гофманом, з огляду на наявну в них фактографію. Стилiстика і типологія палацових ансамблів, творчість окремих зодчих відображена у працях М. Квятковського, С. Лорентца, А. Роттермунда, В. Татаркевича, ін. Описи палацової архітектури та приналежність проектів архітекторам можна знайти в численних працях польських дослідників (проф. Тадеуша Ярошевського, Віолетти Бжезінської-Маряновської).

Окремо опрацьовано праці Романа Афтаназі, найбільшого дослідника палацово-паркових ансамблів України. Саме в працях Р. Афтаназі можна знайти опис втрачених палацово-паркових комплексів авторства Якуба Кубицького на території України. Однак, архівні матеріали, які є надбанням музеїв, бібліотек, архівів України дослідником майже не відображені.

У підрозділі 1.3. *«Картографічні та іконографічні джерела»* проаналізовані численні гравюри, малюнки та фото палацових комплексів кін. ХVІІІ – поч. ХІХ ст. авторства Якуба Кубицького. Значна частина цих матеріалів стала загальнодоступною в інтернет-режимі завдяки діяльності бібліотек та неприбуткових організацій. Крім того, іконографічні матеріали даних об'єктів, взяті з різних джерел, опублікованих в працях багатьох авторів, розпорошені по різних виданнях.

Цінними є опубліковані іконографічні матеріали ХVІІІ-ХІХ ст., автори яких – А. Лянге, Н. Орда, Г. Пейєр, Ю. Вільчинський, В. Ріхтер та ін. Наголошено на популяризації палацово-паркового будівництва в польських та російських періодичних виданнях: "Tygodnik ilustrowany", "Klosy", "Wies ilustrowana", "Ziemia", "Столица и усадьба" ("Журнал красивой жизни") та ін.

Окрім історичних зображень у дисертації використовувалися власні натурні обстеження збережених палацово-паркових комплексів у с. Самчики та в с. Ілляшівка, Хмельницької області, у смт. Вишнівець, Тернопільської обл. та камеральні дослідження, які проводилися протягом 2013-2018 років.

До переліку використаних картографічних джерел відносимо історичні карти, сучасні топографічні карти та супутникові знімки території палацово-паркових комплексів, які перебувають у вільному доступі завдяки інтернет-ресурсам (Google, 2018). Додатковим матеріалом для аналізу досліджуваних палацово-паркових комплексів були карти-схеми зібрані автором з різних джерел, поштові листівки і фотографії (кінця ХVІІІ – середини ХІХ ст.) із зображенням даних об'єктів.

У підрозділі 1.4. *«Творчий метод архітектора у дослідженнях українських та закордонних науковців»* розглянуто поняття творчого методу архітектора. Дане поняття досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Окремо можна виділити дисертаційне дослідження Юрія Івановича Кармазіна, присвячене *«Формуванню світобачення та науково-методичних основ творчого методу архітектора в професійній підготовці»*, в якому автор вважає, що

творчий метод можна розглядати в контексті найважливішого чинника соціального та культурного розвитку архітектора.

Також питання творчого методу розглядають Р.Б. Фуллер, І. Фрідман, Дж. К. Джонс, Б. Арчер, П. Хілл, Ж. Зейтуна, С. Порада та ін. Новий витік інтересу до теми творчого методу архітектора за кордоном був пов'язаний з розробкою проблем, поставлених перед професійним самосвідомістю рухом архітектурного постмодернізму (Ч. Дженкс, Р. Кріе, Р. Бофілл, Ф. Будон, А. Антоніадес і ін.). У дослідженнях і розробках Є. А. Розенблюма, А.Г. Раппапорта, Г.Ю. Сомова, Г.З. Каганова здійснюються спроби синтезу багатьох сторін архітектурної творчості в цілісне уявлення про його метод. Цьому завданню служать повномасштабні і глибокі історичні дослідження за ключовими етапами еволюції творчої діяльності (дослідження Б.Р. Віппера, А.В. Іконникова, С.О. Хан-Магомедова, В.Л. Хаїта, Т.Ф. Саваренская, В.Л. Глазичева, С.П. Заваріхін, В.А. Нікітіна та ін.). Окремі результати отримані в рамках предметних архітектурних досліджень (П. Максимов, І.С. Миколаїв, В.І. Тасалов, А.В. Рябушина, А.Н. Шукурова, І.М. Смоляр, А.А. Тиц, В.Т. Тихонов, Ю.П. Дзига, Г.П. Степанов, Г.Б. Забелианській, Н.А. Саприкіна, Л.І. Кирилова, А.В. Бабуров, В.І. Локтєв, А. А. Високовський, Т.Ю. Ніколенко, і ін.). Багато глибоких сучасних досліджень дозволяють реконструювати метод в його минулих формах, виділити методи історичної архітектури – даному питанню присвячені роботи В.П. Зубова, Б.П. Михайлова, С.М. Земцова і В.Л. Глазичева, Є.І. Кириченко, І.А. Бондаренко, Т.А. Славіної, Н.А. Євсін, Е. Панофски, Б. Дзева та ін. Реалізації уявлень про метод в архітектурну освіту присвячені праці ряду архітекторів-практиків і теоретиків. Багато в цій області зробили М.Г. Бархин, Б.Г. Бархин, А.Е. Коротковскій та ін. В наукових працях Попової Н.С., Долгової А.І. розглянуті основні етапи становлення та архітектурні особливості творчого методу архітекторів.

Отже, аналіз літератури засвідчив, що немає окремої комплексної праці, яка спеціально була б присвячена вивченню функціональних, архітектурно-планувальних, об'ємно-просторових та стилістичних характеристик палаців кін. XVIII – поч. XIX ст. авторства Я. Кубицького через призму творчого методу архітектора.

У Другому розділі **«Методика дослідження класицистичних палаців кін. XVIII – XIX ст.»** обрано загальнонаукові та спеціальні методи наукового дослідження, а також розроблено методіку дослідження, яка необхідна для реалізації поставлених завдань у вивченні та встановленні творчого методу Якуба Кубицького в архітектурі палацово-паркових комплексів кін. XVIII – поч. XIX ст.

У підрозділі 2.1. *«Вибір загальнонаукових методів та послідовність виконання дослідження»* описано загальнонаукові методи, використані у дослідженні. Першочерговим завданням під час дослідження палацово-паркових комплексів,

авторства Якуба Кубицького було опрацювання наукової літератури та визначення рівня дослідження даної теми. Для цього було використано такі загальнонаукові методи дослідження, як порівняння, аналіз та синтез.

Методом вибірки було сформовано перелік палаців авторства Якуба Кубицького, обраних для детального аналізу. Вибір об'єктів дослідження відбуватиметься в два етапи: 1) виявлення палацово-паркових комплексів, збудованих за проектами Якуба Кубицького на території Польщі; 2) пошук, підтвердження та аналіз палацово-паркових комплексів, авторства Якуба Кубицького. Таким чином на території Польщі виявлено 7 палацово-паркових комплексів (палаці у Радзейовіце, Бейсце, Плавовіце, Млохуві, Бялачуві, Геленуві, палац Бельведер у Варшаві), а на території України 8 (палаці у с. Бережце та смт. Вишнівець Тернопільської обл., палаці у с. Лашки, с. Ладиги, с. Семереньки, с. Ілляшівка, с. Самчики Хмельницької обл.).

Після вибірки об'єктів дослідження було проаналізовано стан збереження та характер використання даних об'єктів, визначені архітектурні характеристики палаців. Під час камеральних досліджень було використано такі методи, як: аналітичний метод (аналіз, синтез), метод систематизації, узагальнення та порівняння.

У підрозділі 2.2. *«Спеціальні методи наукового дослідження»* обрано спеціальні наукові методи, а саме: 1) метод натурних досліджень (візуальне обстеження пам'ятки для визначення стану збереження та вивчення архітектурних особливостей пам'яток, фотофіксація, архітектурні обміри); 2) графічного моделювання – відтворення за допомогою комп'ютерних технологій втрачених палаців авторства Я. Кубицького; 3) архітектурно-планувальний аналіз та композиційний аналіз. Для першого використовувалась комплексна методика аналізу архітектурних елементів палацових комплексів, а для композиційного аналізу генплану території палацово-паркового комплексу та палацу зокрема використовувалась методика аналізу об'ємно-просторових особливостей; 4) метод графічного зіставлення (вивчено творчий досвід архітектора).

У підрозділі 2.3. *«Методика дослідження творчого методу архітектора»* розроблено комплексну методику дослідження, яка складається з п'яти етапів: *1 етап – огляд і вивчення джерельної бази дослідження та формування переліку палацово-паркових комплексів авторства Якуба Кубицького.* На основі аналізу, синтезу, систематизації та узагальнення бібліографічних матеріалів визначено стан дослідженості даної теми; використовуючи методи класифікації порівняння, а також метод візуального обстеження сформовано перелік палацово-паркових комплексів, збудованих за проектами архітектора на території сучасної України та Польщі; *2 етап – визначено способи формування палацово-паркових комплексів.* На основі загальнонаукових методів аналізу, синтезу, систематизації, узагальнення та системного аналізу бібліографічних, картографічних та іконографічних матеріалів,

а також спеціальних архітектурних методів (візуального обстеження та системного аналізу) встановлено три принципи формування палацово-паркових комплексів, авторства Якуба Кубицького; *3 етап – виконано архітектурно-планувальний та композиційний аналіз об'єктів.* На основі системного архітектурного аналізу встановлені типи споруд на території палацово-паркового комплексу; виокремлені структурні елементи, що формують загальну композицію фасадів палаців; виявлені основні декоративні елементи фасадів та інтер'єрів палаців. На основі архітектурно-планувального та об'ємно-просторового аналізу та графічного зіставлення виконано композиційний аналіз генплану території палацово-паркового комплексу, палацу зокрема, а також фасадів палацу; *4 етап – виявлені особливості палацово-паркових комплексів кін. XVIII – поч. XIX ст. авторства Якуба Кубицького.* На основі аналізу, синтезу, систематизації, узагальнення літературних, картографічних та іконографічних матеріалів, порівняння та візуального обстеження збережених пам'яток на території сучасної України, системного аналізу та графічного зіставлення об'єктів, встановлено авторську систему в архітектурно-планувальних та стилістичних особливостях об'єктів; *5 етап – вивчено вплив античних трактатів, Палладіанської школи, тогочасних класицистичних архітектурних канонів на становлення та розвиток творчого методу архітектора.* На основі аналізу, синтезу, систематизації, узагальнення літературних, картографічних та іконографічних матеріалів, порівняння та візуального обстеження збережених пам'яток на території сучасної України, системного аналізу та графічного зіставлення, ретроспективного моделювання, архітектурно-композиційного та планувального аналізу об'єктів визначено творчий метод архітектора.

У третьому розділі «Архітектурні особливості палаців авторства Якуба Кубицького кін. XVIII- поч. XIX ст.» досліджено збережені та втрачені палаци кін. XVIII – поч. XIX ст. Якуба Кубицького, виявлено їх функціональні, архітектурно-планувальні, об'ємно-просторові та стилістичні характеристики, визначено стан збереженості та характер використання збережених палаців, споруджених за проектами Якуба Кубицького на території сучасної України та Польщі.

У підрозділі 3.1. «*Архітектура збережених палаців, запроектованих Якубом Кубицьким на території сучасної Польщі*» проаналізовано архітектурні та планувальні особливості палаців, збудованих за проектами Якуба Кубицького на території сучасної Польщі. Вивчено вплив історичних подій на формування даних об'єктів. Адже, падіння державності та ліквідація королівського двору після Третього поділу Речі Посполитої сприяли розквітові провінційних резиденцій, до яких переселялись з осередків політичного життя колишні придворні та державні чиновники. Саме в цей період на території сучасної Польщі за проектами Якуба Кубицького (1758 – 1833) зводяться

палацово-паркові комплекси в стилі польської садиби, розташовані у великому парку, часто зі ставом (палацово-парковий комплекс у Плавовіце та Млохуві)

Головний корпус палаців симетричний відносно головної композиційної осі, переважно прямокутний в плані окремо стоячий (палац у Млохуві, Плавовіце, Бейсце) або доповнений галереями, які сполучають палац з офіцинами (палац Бельведер у Варшаві, палаци у Радзийовіце та Белачуві). Головний фасад акцентований портиком з колонадою (застосовано великий ордер, який вперше застосував А. Палладіо), завершувався трикутним фронтом (палаци Бельведер у Варшаві, палаци у Плавовіце, Млохові, Бейсце та Белячові); над головним входом розташовувався балкон, який опирався на чотири колони доричного ордеру (палац у Радзийовіце). Парковий фасад переважно був акцентований центральним виступаючим ризалітом, який завершувався портиком (палаци у Бейсце, Млохуві, Плавовіце).

Загалом можна сказати, що всі палаци, збудовані Якубом Кубицьким на території сучасної Польщі реставровані та використовуються сьогодні. Таким чином вони можуть служити прикладом фахової реставрації та вдалого пристосування.

У підрозділі 3.2. *«Архітектура збережених палаців авторства Якуба Кубицького на території сучасної України»* детально розглянуті палацово-паркові комплекси, збудовані за проектами Якуба Кубицького на території сучасної України. Проаналізовано вплив історичних та містобудівних чинників на формування даних об'єктів.

Встановлено, що палацово-паркові комплекси будувались за принципами трансформації (палацово-парковий комплекс у смт. Вишнівець, Тернопільської обл.), еволюції (палацово-парковий комплекс у с. Самчики, Хмельницької обл.) та єдиного задуму (палацово-парковий комплекс у с. Ілляшівка, Хмельницької обл.).

Проаналізувавши дані палацово-паркові комплекси, можна сказати, що кожен об'єкт включав в себе більше або менше розвинене ядро(палац) з житловими і парадними приміщеннями та допоміжну групу споруд (господарські, службові та складські приміщення), відповідає загальнокласицистичним канонам та мають такі характерні риси: 1) у структуру комплексу обов'язково були включені водні системи (об'єкти споруджувались на березі річки або ставу); 2) палац завжди знаходився на підвищеній місцевості, а вихід з вітальні розкривав мальовничий краєвид на водойму, яка завжди доповнювала загальну композицію палацових комплексів. Таке розташування палацу унеможливило його підтоплення під час дощів. Якщо рельєф території комплексу був рівнинний, то створювали штучні насипи в місці розташування палацу; 3) палацово-парковий комплекс, зазвичай, включав не лише репрезентативні приміщення, але й ряд господарських, складських корпусів, комплекс в'їзної брами з прибрамними корпусами і огорожу, паркові будівлі, культові споруди. На структуру резиденцій вплинула полярна різниця між приватною і держаною власністю. Як і дрібні шляхтичі, представники

магнатських родів будували відокремлені палацові комплекси, в яких надавали перевагу не лише відпочинку, але й господарсько-побутовим процесам; 4) переважали симетрично-осьові композиції фасадів та планів палаців; 5) палаци переважно є одно- або двоповерховими, прямокутними в плані; 6) основний будівельний матеріал – випалена цегла. Стіни оштукатурювали і фарбували в світлі тони; 7) стіни палаців переважно гладкі, позбавлені багатой ліпнини. Горизонтальні тягнуті карнизи розділяли чисту площину стіни на поверхи або ж завершували загальну композицію фасадів. На такому фоні головний декоративний елемент – античний портик – виглядав найбільш презентабельно; 8) основний елемент головного фасаду – античний портик, у якому конструктивну частину становлять потужні колони з переважно тосканськими або іонічними капітелями, позбавлені надлишкових канелюр, а прекрасні своєю скульптурною масивністю зазвичай увінчаний фронтоном з ліпниною родинного гербу, античних богів чи військовою емблематикою. Порттик віддалений від стіни палацу і створює місце для проходу і плавного підйому сходами чи пандусом до головного входу в палац; 9) головний елемент паркового фасаду – виступаючий напівциркульний ризаліт, який прикрашають одиничні або подвоєні колони тосканського або іонічного ордеру; 10) основні засоби зовнішнього декорування – ордерні мотиви (пілястри, рельєфні фризи), карниз, а також сандрики над вікнами і дверима прикрашали орнаменти імператорського Риму – гірлянди, лаврові вінки, а також трофейні мотиви – композиції, що зображують античну зброю та обладунки. Стіни цокольного або першого поверху, а також кути палацу прикрашали рустом; 11) віконні прорізи стримано декоровані й підкреслені геометрично. Типове вікно – прямокутне, увінчане лаконічним сандриком або трикутним фронтончиком, позбавлене лиштви. Виступаючі ризаліти акцентовані арочними вікнами з сандриками та ліпниною; 12) внутрішній уклад в палацах був симетричним, двохтрактовим, з розкішною вітальнею та вестибюлем, який містив сходи; 13) головною прикрасою палаців завжди була вітальня з купольним склепінням, яке прикрашала вишукана ліпнина.

У підрозділі 3.3. *«Архітектура втрачених палаців, запроєктованих Якубом Кубицьким на території сучасної України: палаци у с. Бережце, Тернопільської обл., у с. Семиреньки, с. Лашки, с. Деркачі та у с. Ладиги, Хмельницької обл.»*, проаналізовані палаци, які не збереглися до наших днів, зроблено графічну реконструкцію за описами та фото об'єктів. Встановлено, що серед виявлених палацово-паркових комплексів авторства Я. Кубицького на території України переважають втрачені: палаци у с. Бережце, с. Семиреньки, с. Лашки, с. Деркачі та в с. Ладиги. Палаци були зруйновані та розграбовані на поч. ХХ ст. внаслідок політичних повстань та світових воєн.

Палаци були прямокутними в плані, одно- (палац у с. Семиреньки та у с. Деркачі, Хмельницької обл.) або двоховерховими (палаци у с. Бережце, Тернопільської обл., у с. Лашки та с. Ладиги, Хмельницької обл.). Головний

фасад переважно прикрашений портиком з чотирма (або шістьма) колонами, який завершувався фронтом (декорований барельєфами античних богів, військовою емблематикою, гірляндами тощо). Парковий фасад був декорований також портиком (палаці у с. Бережце, Тернопільської обл., та у с. Ладиги, с. Лашки, Хмельницької обл.) або центральним виступаючим ризалітом (палац у с. Семиренки, Хмельницької обл.).

Планувальну схему палаців утворювала двотрактова анфілада. Репрезентативні та житлові приміщення господарів у палацах розташовувались на першому поверсі, кімнати для гостей – на другому. Головною прикрасою палаців була парадна кімната – вітальня, яку прикрашала куполоподібна стеля з чудовим ліпленням. У будівлі розташовувалось чимало цінних старовинних меблів, зберігались портретні галереї, бібліотеки, старовинні карти тощо. Навколо палаців завжди був чималий парк.

Табл. 1. Основні архітектурні елементи, що формують композицію плану та фасаду палацу авторства Я. Кубицького кін. XVIII – поч. XIX ст.

Критерії для порівняння	Форма плану палацу	Поверховість палацу	Симетрія/асиметрія фасаду (плану)	Бічні виступаючі ризаліти	Виступаючий ризаліт на парковому фасаді	Галереї	Портик на головному фасаді	Портик на парковому фасаді	Фронтон на головному фасаді	Фронтон на парковому фасаді	Аттикова стінка
Назва об'єкту											
Палац Бельведер у Варшаві, Польща	Прямокутний з галереями	Двоповерховий	симетричний відносно головної осі	Відсутні	Відсутній	Наявні	Наявний	Відсутній	Наявний	Відсутній	Наявний
Палац у с. Плавовіце, Польща	Прямокутний у плані	Двоповерховий	асиметричний відносно головної осі	Наявні	Відсутній	Наявні	Наявний	Відсутній	Наявний	Відсутній	Відсутній
Палац у Радзійовіце, Польща	Прямокутний з галереями	Двоповерховий	симетричний відносно головної осі	Наявні	Відсутній	Відсутні	Наявний	Наявний	Наявний	Наявний	Наявний
Палац у Бейсце, Польща	Прямокутний у плані	Двоповерховий	симетричний відносно головної осі	Відсутні	Наявний	Відсутні	Наявний	Відсутній	Наявний	Відсутній	Відсутній
Палац у Беячові, Польща	Прямокутний з галереями	Двоповерховий	симетричний відносно головної осі	Відсутні	Наявний	Наявні	Наявний	Наявний	Наявний	Наявний	Відсутній
Палац у Хеленові, Польща	Прямокутний у плані	Двоповерховий	асиметричний відносно головної осі	Наявні	Наявний	Відсутні	Наявний	Відсутній	Наявний	Відсутній	Наявний
Палац у Млохові, Польща	Прямокутний у плані	Двоповерховий	симетричний відносно головної осі	Відсутні	Наявний	Відсутні	Наявний	Наявний	Наявний	Наявний	Відсутній
Палац у с. Бережце, Тернопільської обл., Україна	Прямокутний у плані	Двоповерховий	симетричний відносно головної осі	Наявні	Наявний	Відсутні	Наявний	Відсутній	Наявний	Відсутній	Відсутній
Палац у смт. Вишнівці, Тернопільської обл., Україна	Прямокутний з галереями	Двоповерховий	симетричний відносно головної осі	Наявні	Наявний	Відсутні	Наявний	Наявний	Наявний	Наявний	Відсутній
Палац у с. Ладиги, Хмельницької обл., Україна	Прямокутний з галереями	Двоповерховий	симетричний відносно головної осі	Відсутні	Відсутній	Наявні	Відсутній	Наявний	Відсутній	Наявний	Відсутній
Палац у с. Самчики, Хмельницької обл., Україна	Прямокутний у плані	Одноповерховий	симетричний відносно головної осі	Наявні	Наявний	Відсутні	Наявний	Наявний	Наявний	Наявний	Наявний
Палац у с. Ілляшівка, Хмельницької обл., Україна	Прямокутний у плані	Одноповерховий	симетричний відносно головної осі	Наявні	Наявний	Відсутні	Наявний	Відсутній	Наявний	Відсутній	Відсутній
Палац у с. Семиренки, Хмельницької обл., Україна	Прямокутний у плані	Одноповерховий	симетричний відносно головної осі	Наявні	Відсутній	Відсутні	Наявний	Наявний	Наявний	Наявний	Відсутній
Палац у с. Лашки, Хмельницької обл., Україна	Прямокутний у плані	Двоповерховий	симетричний відносно головної осі	Наявні	Відсутній	Відсутні	Наявний	Наявний	Наявний	Відсутній	Наявний
Палац у с. Деркачі, Хмельницької обл., Україна	Прямокутний у плані	Одноповерховий	симетричний відносно головної осі	Відсутні	Наявний	Відсутні	Відсутній	Відсутній	Відсутній	Відсутній	Наявний

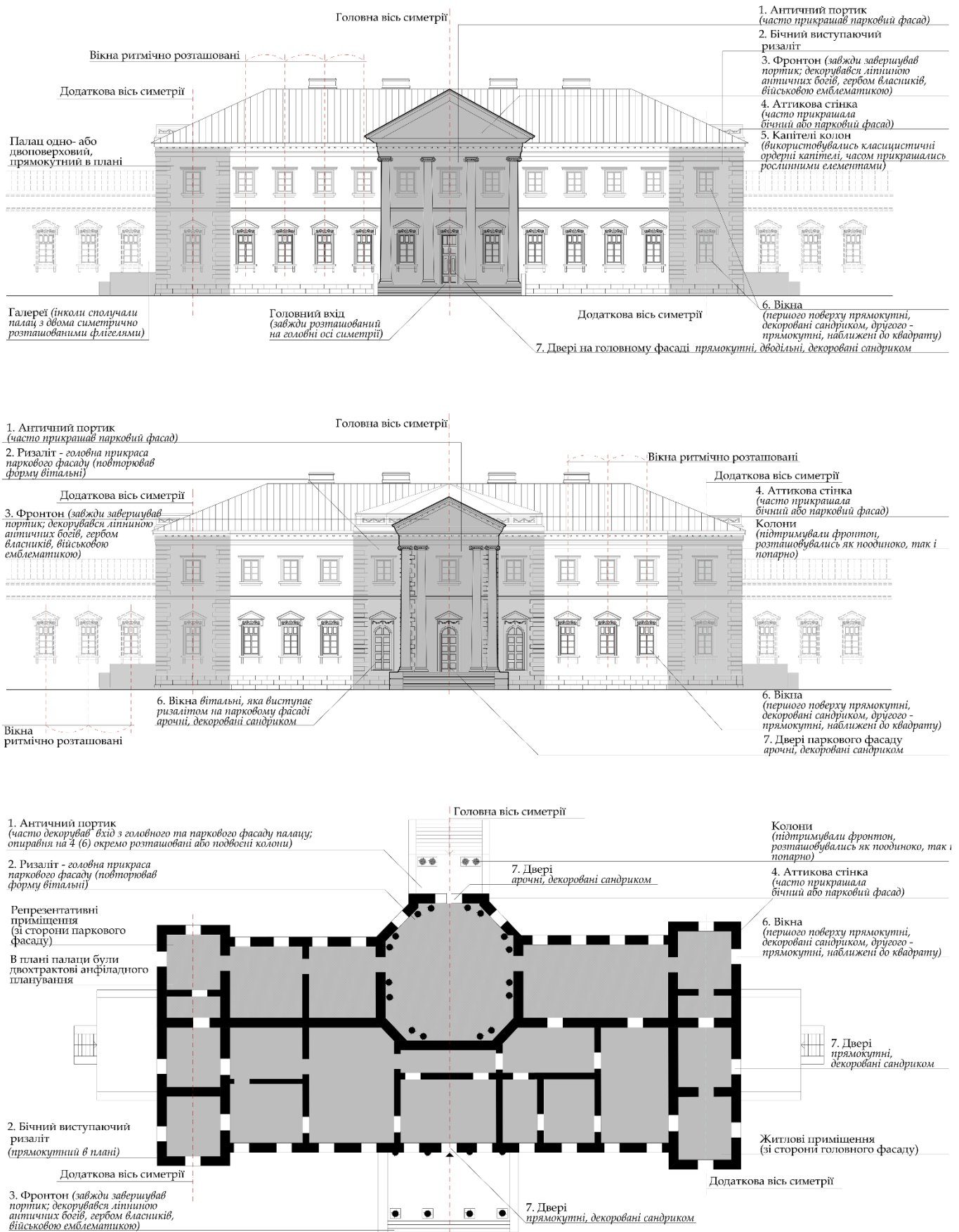

Рис. 1 Схема палацу кін. XVIII – поч. XIX ст. авторства Якуба Кубицького

У четвертому розділі «Творчий метод Якуба Кубицького в архітектурі палацових будівель кін. XVIII – поч. XIX ст.» проаналізовано вплив античних трактатів, Палладіанської школи, тогочасних архітектурних канонів класицистичної забудови палацових комплексів та стилю наставника Доменіко Мерліні на становлення та розвиток творчого методу архітектора.

У підрозділі 4.1. «Вплив античних трактатів на архітектуру палацово-паркових комплексів авторства Якуба Кубицького» проаналізовані античні трактати Вітрувія, Леон-Баттиста Альберті, Себастьяно Серліо, Джакомо да Вінййола, Андреа Палладіо та Вінченцо Скамоцці – як архітектурна основа, яка безумовно вплинула на утвердження професіоналізму архітекторів доби класицизму і Якуба Кубицького зокрема. Вони містили малюнки і креслення "зразкової архітектури" та стали основою обміну архітектурними вміннями і прийомами, оскільки на той час архітектурних шкіл ще не було.

В античних трактатах вперше введено поняття ордеру, висвітлено інженерно-технічні й художньо-естетичні питання містобудування, узагальнено теоретичний і практичний досвід архітекторів Стародавніх Греції та Риму (Вітрувій "Десять книг про архітектуру"), введено пропорційну систему (Леон-Баттиста Альберті "Про архітектуру"), описані загальні правила будівництва палацово-паркових комплексів, вибір місця розташування палацу, його розмір та пропорції (Андреа Палладіо "Чотири книги про архітектуру").

Загалом можна сказати, що Якуб Кубицький як представник класицистичної школи, яка базувалась на ідеалах античності, у своїх проектних роботах застосовував закони симетрії, пропорцій та ордерної системи.

У підрозділі 4.2. «Архітектурний спадок Андера Палладіо – як навчальний матеріал для Якуба Кубицького» розглянутий творчий спадок Андреа Палладіо і проаналізовано його вплив на творчість Якуба Кубицького.

Відомо, що архітектурний спадок Андреа Палладіо був навчальним матеріалом для багатьох архітекторів. У численних архітектурних трактатах він детально описав принципи та етапи формування приватних садиб та резиденцій. Його роботи були засновані на симетрії, перспективі і цінностях класичного храму часів Стародавньої Греції та Риму. Одна з головних особливостей творчого методу Палладіо полягає в тому, що він створив нову систему пропорцій ордерів, використовуючи ордер не просто як декорацію фасаду, а як головний організуючий принцип конструкції, через що вона стає виразною, здається просто і чітко організованою та гармонічною.

Якуб Кубицький дотримувався правил будівництва палацово-паркового комплексу, описаних в трактаті Андера Палладіо «Чотири книги про архітектуру». А саме, проектуючи територію комплексу та сам палац необхідно враховувати такі головні аспекти:

- а) обов'язкове природне оточення – біля лісу, на березі річки чи ставу;

б) територія палацово-паркового комплексу завжди була розміщена на підвищенні, але оточена лісом для затишку, проте сам палац не повинен був бути в тіні, сонячні промені повинні освітлювати житлові кімнати.

в) до кожного комплексу входить два типи споруд: житлова та господарська. (необхідно, щоб дані споруди розмежовувались і мали легкий доступ).

г) трьохскладова схема палацу (тобто, симетрично до головної будівлі – палацу, розташовувались два флігелі, які сполучались напівкруглими галереями).

д) симетрично-осьові композиції у плануванні будівель;

е) головний елемент фасаду – античний портик з колонами переважно тосканського або іонічного ордеру;

є) основними засобами зовнішнього декорування були ордерні мотиви (пілястри, рельєфні фризи), часто використовувались орнаменти імператорського Риму – гірлянди, лаврові вінки;

Проте, крім низки схожих композиційних прийомів, у архітектурі палаців, авторства Якуба Кубицького, не використовувались такі елементи, як: ротонди, замкнуті в кільце або напвікільце колонади (притаманно архітектурі А. Палладіо); у палацах не використовувались куполи: широкі, півсферичні, поставлені на гладкий циліндричний барабан (притаманно архітектурі А. Палладіо); план палацу не мав форми квадрату чи кола (притаманно архітектурі А. Палладіо); ризаліти не завершувались виступаючими вежами (прямокутну композицію фасаду завершував вінчаючий карниз та чотирьохсхилий дах).

У підрозділі 4.3. «*Доменіко Мерліні – вчитель і наставник Якуба Кубицького*» проаналізовані основні етапи творчості архітектора та його вплив на творчість Якуба Кубицького. Ранішні твори Доменіко Мерліні мають присмак стилю бароко, пізніше дотримувався стилістики класицизму, що також йшла від творчого надбання А. Палладіо. До найвідоміших об'єктів, споруджених за проектами Доменіко Мерліні належать : палац Лазенки, Мисливський палац в Лазенках (1775-1779 рр.), палац в Ополі Любельським, палац в містечку Яблонна(1782-1786 рр.). На теренах України за проектами Доменіко Мерліні збудовано декілька об'єктів, а саме: палац в Великих Межирічах, палац князів Любомирських у м. Дубно, палац в смт. Вороновиця та палац у с. Маліївці, Хмельницької обл. (збудований у співавторстві з Якубом Кубицьким).

Можна припустити, що Якуб Кубицький опирався на проекти вирішення наставника (принцип симетрії, простоти форми, ордерних систем). Внутрішній уклад палаців був двотрактним, з розкішною вітальною (притаманно для Доменіко Мерліні), проте Якуб Кубицький не використовував статуї атлантів та

античних богів ні на фасадах палаців, ні в інтер'єрі. Фасади палаців оздоблювались барельєфами античних богів та військової емблематики. Інтер'єри були пишно оздоблені ліпниною та виокремлені кольором (звідси і назви блакитна вітальня, золота чи червона кімната).

У підрозділі 4.4. «Вплив тогочасних класицистичних канонів на території України на становлення творчого методу Якуба Кубицького в архітектурі палацових комплексів кін. XVIII – поч. XIX ст.» простежено вплив світових класицистичних стильових тенденцій кін. XVIII ст. Встановлено, що вони мали значний вплив на специфіку формування архітектурно-просторового та композиційно-структурного образу палацово-паркових комплексів. Архітектурі палаців Якуба Кубицького притаманно:

- симетрія і чіткість ліній;
- використання ордерної системи;
- велична простота, відсутність зайвих деталей;
- стійкі конструктивні елементи прямокутних та арочних форм;
- в інтер'єрі використання високих стель з багатою ліпниною;
- верховенство надійності, гармонійності та комфорту;
- регулярність планування та логічно вибудовані палацово-паркові комплекси

Проте в час будівництва помпезних палаців Якуб Кубицький додав до національної класицистичної архітектури вигляд компактного класичного будинку з прямокутною формою плану, класицистичним портиком на головному фасаді і флігелями, з'єднаними з головною будівлею галереями.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертації розглянуто науково-прикладне завдання – вивчено творчий метод Якуба Кубицького та розроблені графічні реконструкції втрачених палаців на території сучасної України. За результатами дослідження сформульовано низку висновків, основними з яких є:

1. Опрацьовано теоретичні праці вітчизняних та закордонних науковців на тему класицистичних палаців авторства Якуба Кубицького кін. XVIII – поч. XIX ст. Аналіз літератури показав, що класицистичні палацово-паркові комплекси кін. XVIII – поч. XIX ст. детально описані в контексті історичного, політичного та архітектурного розвитку. Проте, дані об'єкти не досліджені через призму творчого методу Якуба Кубицького. Окремо вивчено поняття творчого методу, що дало можливість встановити основні елементи для аналізу творчого доробку архітектора та розробити методику для подальшого вивчення. У роботі зібрано та систематизовано матеріали, що ілюструють творчий доробок архітектора. Також розглянуто іконографічні матеріали, що містять інформацію про втрачені палаци авторства Я. Кубицького на території

сучасної України. Проаналізовані наукові праці сформували теоретичну базу дослідження та визначили коло завдань, які потрібно вирішити.

2. Для розв'язання поставлених завдань використано загальнонаукові та спеціальні наукові методи, а також розроблено власну методику дослідження класицистичних палаців авторства Я. Кубицького. Розроблена комплексна методика дозволила систематизувати та проаналізувати вітчизняну і зарубіжну літературу, а також архівні матеріали з даної теми, дослідити стан вивчення проблематики, хронологічно зіставити історико-архітектурні процеси та становлення і розвиток архітектурної творчості митця, розробити методологічні принципи та підходи для дослідження творчого методу архітектора, охарактеризувати стан збереження та характер використання резиденцій, збудованих за проектами Якуба Кубицького, визначити особливості об'ємно-просторового та архітектурно-планувального вирішення палацово-паркових комплексів авторства архітектора, виявити творчий метод архітектора на основі авторської системи в архітектурно-планувальних, стилістичних та функціональних особливостях палацових комплексів кін. XVIII – поч. XIX ст.

Серед загальнонаукових методів дослідження було використано такі: аналітичний метод (аналіз, синтез), метод систематизації, узагальнення та порівняння. За допомогою спеціальних наукових методів дослідження було проведено візуальне обстеження пам'ятки та зафіксовано стан збереження класицистичних палаців авторства Я. Кубицького на території сучасної України. Після сформованого списку палаців та їх натурного обстеження на основі комплексного аналізу, графічного зіставлення та аналізу об'ємно-просторових особливостей вивчено творчий метод архітектора.

3. У процесі дослідження хронологічно зіставлені основні творчі етапи архітектора з розвитком класицизму на території сучасної України та Польщі. Відомо, що сучасна територія України у XVIII ст. входила до складу Речі Посполитою, але після придушення повстання у 1795 році Російська імперія, Австрійська імперія та Королівство Пруссія здійснили третій поділ, після чого Річ Посполита припинила своє існування. Розвиток художнього образу палацово-паркових комплексів на території сучасної України в кін. XVIII – поч. XIX ст. відбувався під постійним впливом трансльованої через територію Речі Посполитої європейської архітектурної традиції, власне польської, а з кін. XVIII ст. – російської. На землях теперішніх Тернопільської та Хмельницької областей, класицистичний стиль в мистецтві був панівним і репрезентованим варшавською та віленськими школами. Представником варшавської архітектурної школи є Якуб Кубицький, який в часи будівництва помпезних класицистичних палаців започаткував свій тип польського двору (польської садиби). Це – палац одно- або двоповерховий, з портиком, прикрашеним

колонадою або галереями з колонадою, з круглою залою. (наприклад, палаци у Беячові, Бейсце, Млохові, Самчиках, Ілляшівці).

4. Проведено вибірку об'єктів дослідження. На території сучасної України та Польщі за проектами Якуба Кубицького збудовано 15 палацово-паркових комплекси (8 палацово-паркових комплексів на території України (на жаль, сьогодні збережено лише три) та 7 палацово-паркових комплексів на території Польщі. Проведено натурні та камеральні дослідження. З метою комплексного аналізу стану збереження палацово-паркового комплексу використано два типи оцінки стану збереження пам'ятки: за технічним станом збережених структурних елементів комплексу та за структурним збереженням первісного стану палацово-паркового комплексу (для комплексів, збудованих за єдиним задумом).

5. Визначено особливості об'ємно-просторового та архітектурно-планувального вирішення палацово-паркових комплексів авторства Якуба Кубицького. Встановлено, що однією з характерних мистецьких рис класицистичного маєткового будівництва кін. XVIII – поч. XIX ст. це – комплексність і стилістична цілісність всієї забудови в цілому, коли з головною будівлею палацу гармонійно поєднуються офіцини, господарські будівлі, паркове оточення.

Палаци, збудовані за проектами Якуба Кубицького, характеризуються такими типовими елементами у проектах: 1) обов'язковим елементом палацово-паркового комплексу були водні системи; 2) загальну композицію рекреації комплексу складали структурні елементи: парк (сад) для прогулянок, звіринець, фруктовий сад, «сад у мурах» (цікавий спосіб вирощування теплолюбивих рослин у с. Самчики, Хмельницької обл.); 3) кожен комплекс був поліфункціональний, складався з таких типів споруд: палацові, господарські, службові та культові будівлі, комплекс споруд в'їзної брами та огорожі, паркові споруди; 4) палац завжди розташовувався на підвищеній території; 5) архітектура будівель палацово-паркових комплексів характеризується строгістю та досконалістю стилю. Фасади палаців мали чітку симетричну композицію, яку прикрашали масивні портики з колонадою; 6) основною конструктивною системою палаців була двохтрактова схема (кімнати анфіладного типу розташовувались вздовж паркового і головного фасадів); 7) прямокутні у плані палаци були доповнені виступаючими ризаліти; 8) тильний і головний фасади були прикрашені портиком з колонадою; 9) віконні і дверні прорізи прямокутні, стримано декоровані; 10) тимпани фронтонів заповнені скульптурою з картушами і військовими елементами, барельєфами античних богів; 11) архітектурних елементах використовувались класицистичні ордерні елементи; 12) палаци були стримано декоровані ззовні і розкішно прикрашені

всередині ліпниною та виокремлені кольором; 13) головною прикрасою палацу була вітальна, яка завершувалась купольним склепінням, декорована ліпниною.

6. У процесі дослідження виявлено, що на творчий досвід Якуба Кубицького впливали: I – античні архітектурні трактати (використання таких архітектурних елементів та прийомів: а) симетричність плану та фасадів палаців; б) використання ордерної системи (портики були прикрашені чотирма або шістьма колонами доричного або іонічного ордеру); в) використання пропорцій золотого січення. II – Палладіанська архітектурна школа. Простежується схожість архітектурних прийомів: а) в архітектурно-планувальному вирішенні: симетрично-осьові композиції у плануванні будівель; трьохчасна схема формування головної будівлі комплексу (симетрично до головної будівлі – палацу, розташовувались два флігелі, які сполучались напівкруглими галереями); б) в архітектурно-композиційному вирішенні: симетричну відносно головної осі симетрії композицію фасаду формували: античний портик, у якому застосовувались потужні гладкі колони з переважно доричним або іонічним ордером, виступаючий ризаліт (на парковому фасаді), який повторював форму вітальні, віконні та дверні прорізи, які були стримано декоровані і підкреслені геометрично та завершував вінчаючий карниз та чотирьохсхилий дах; в) в декоративному оздобленні: ордерні мотиви (пілястри, рельєфні фризи), орнаменти імператорського Риму – гірлянди, лаврові вінки. III – архітектура Доменіко Мерліні – використання характерного для вчителя двотрактового внутрішнього укладу палацу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Погранична І. І., Бойко О. Г., 2015а. Палацово-паркові ансамблі Якуба Кубицького на Волині. Архітектурні особливості, пропозиції до реставрації. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Архітектура, 816, с. 177 –185.

2. Погранична І.І. 2016в. Палацовий комплекс у с. Самчиках Хмельницької обл. – приклад класицистичної європейської архітектури кін. XVIII – поч. XIX ст. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Архітектура, 856, с. 186 –190.

3. Погранична І.І. 2016в. Втрачені палацові комплекси авторства Якуба Кубицького на території України. Архітектурний Вісник КНУБА, 10, с. 236 – 242.

4. Погранична І.І. 2017а. Архітектурні особливості палацових комплексів авторства Якуба Кубицького кін. XVIII – поч. XIX ст. Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Архітектура, 878, с.124–130.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

5. Pohranychna I. 2019a. The architecture of palace and park complexes of the late XVIII – the early XIX centuries by Jakub Kubicki with-in Poland. *Przestren I FORMA*, 37, p. 207 – 216.

Матеріали конференцій і тези доповідей:

6. Погранична І. І., 2015b. Трансформація великих замкових комплексів у палацові ансамблі (Проблеми дослідження, збереження та реставрації палацу у смт. Вишнівець). Проблеми дослідження, збереження та реставрації історичних фортифікацій, 7, с. 215–220.

7. Погранична І. І., 2016a. Зовнішні межі та огороження палацових комплексів у XVIII столітті. External limits and fences in the palace complexes in the XVIII century. Проблеми дослідження, збереження та реставрації історичних фортифікацій, 8, с. 171–174.

8. **Погранична І.І.** Диба Ю.Р. 2017a. Творчий метод архітектора (на прикладі професійного доробку Якуба Кубицького) В: Наукового товариства імені Шевченка, Тези доповідей молодіжної секції комісії архітектури та містобудування підготовані до участі в XXVIII Науковій сесії Наукового товариства ім. Шевченка. Львів, Україна, 24 Березень 2017., с. 23–25.

АНОТАЦІЯ

Погранична І.І. Архітектура палацових будівель Якуба Кубицького кін. XVIII – поч. XIX ст. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури» – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2019.

Дослідження присвячене творчому доробку Якуба Кубицького кін. XVIII – поч. XIX ст. на території сучасної України та Польщі. Встановлено, що на території сучасної України архітектором запроектовано 8 (сьогодні збережено лише три) та на території сучасної Польщі 7 палацово-паркових комплексів. У результаті натурних обстежень зафіксовані картограми втрат та технічний стан збережених об'єктів на території сучасної України. За описами та фотографіями виконано графічну реконструкцію втрачених палаців на території сучасної України. Вивчено основні архітектурні прийоми у плануванні палаців, визначено функціональні, архітектурно-планувальні, об'ємно-просторові та стилістичні характеристики палаців кін. XVIII – поч. XIX ст. авторства Я. Кубицького

Ключові слова: класицизм, палац, творчий метод, Якуб Кубицький.

АННОТАЦИЯ

Пограничная И.И. Архитектура дворцовых зданий Якуба Кубицкого кон. XVIII – нач. XIX в. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата архитектуры по специальности 18.00.01 – «Теория архитектуры, реставрация памятников архитектуры» – Национальный университет «Львівська політехніка» Министерства образования и науки Украины, Львов, 2019.

Исследование посвящено творчеству Якуба Кубицкого кон. XVIII – нач. XIX в. на территории современной Украины и Польши. Установлено, что на территории современной Украины архитектором запроектировано 8 (сегодня сохранено только три) и на территории современной Польши 7 дворцово-парковых комплексов. В результате натурных обследований зафиксированы картограммы потерь и техническое состояние сохранившихся объектов на территории современной Украины. По описаниям и фотографиям выполнено графическую реконструкцию утраченных дворцов на территории современной Украины. Изучены основные архитектурные приемы в планировании дворцов, определены функциональные, архитектурно-планировочные, объемно-пространственные и стилистические характеристики дворцов кон. XVIII – нач. XIX в. авторства Я. Кубицкого

Ключевые слова: классицизм, дворец, творческий метод, Якуб Кубицкий.

ABSTRACT

Pohranychna I.I. The architecture of palace buildings of Yakub Kubytskyi of the late XVIII- early XIX centuries - On the rights of the manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Architecture in the specialty 18.00.01 – “Theory of Architecture, restoration of architectural monuments” – Lviv Polytechnic National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2019.

The research deals with works of Yakub Kubytskyi of the late XVIII- early XIX centuries within the territory of modern Ukraine and Poland. It has been established that within the territory of modern Ukraine the architect designed 8 (nowadays only three of them have been preserved) and within the territory of modern Poland – 7 palaces and park complexes. Due to on-site investigations there were recorded the cartograms of losses and technical condition of preserved objects on the territory of modern Ukraine. According to descriptions and photographs there was carried out the graphical restoration of lost palaces within the territory of modern Ukraine.

There have been studied the main architectural methods in palace planning. Functional, architectural and planning, dimensional-spatial and stylistic features of palaces of the late XVIII-early XIX centuries authored by Yakub Kubytskyi were

defined. It has been established that the Palladian-style architecture (and specifically its founder Andrea Palladio) had a great influence not only in Europe but also in the whole world. Jakub Kubicki's pieces of architecture are not an exception. Having analyzed main features of Palladian school, we can say that Yakub Kubytskyi used the following architectural instruments peculiar to that historical period: symmetrical-axial plan in planning buildings, major element of façade – antique portico, in which there were applied flowing massive columns with mostly Doric or Ionic order.

The main tools for exterior decorating were order patterns (pilasters, relief frisos). There were often used the ornaments of imperial Rome – swags, bay leaf garlands; window apertures were modestly decorated and accentuated geometrically. A typical window was of rectangular shape with a laconic dripstone on its top. The main building material was calcined brick. They daubed plaster on the walls and painted them pale colors : white, light-blue, pale-yellow.

However, except a number of similar composition methods in the architecture of palace and park complexes authored by Yakub Kubytskyi, they did not use the following elements: rotundas, collonades forming a circle or semicircle (proper to architecture of A. Palladio). They did not use wide, semispherical, set on plain dome drum (proper to architecture of A. Palladio) domes in the palaces. Palace plan did not have square or circle shape (proper to architecture of A. Palladio). Risalits never had prominent steeple on their top (rectangular composition of façade did not end in final cornice and roof with four sloping surfaces).

Key words: classicism, palace, creative method, Yakub Kubytskyi.